

Етимологічні розвідки: волоський горіх (*Juglans regia* L.)

Володимир М. Меженський✉, Людмила О. Меженська

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ,

Україна, e-mail: mez1956@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-3154-1120; ORCID ID 0000-0002-6520-1853

✉ mez1956@ukr.net

Реферат

Мета. З'ясувати й проаналізувати походження та вживання наукових і народних назв *Juglans regia*, а також інших споріднених власних назв. **Методи.** Було застосовано метод прямого аналізу і синтезу, історичний і логічний методи та порівняльно-історичний метод. **Результати.** Античні греки і римляни називали інтродуковану плодову рослину «перським горіхом». Карл Лінней встановив новий рід *Juglans*, замість назви *Nux*, яку вживали його попередники і дав науковий діагноз *Juglans regia*. Українська назва «горіх» має праслов'янські корені. Питомою українською назвою культури є «волоський горіх», інверсійний варіант, якої «горіх волоський», а також «горіх царський», як назва що відповідає авторській латині, використовуються як наукові українські назви цього виду. У побуті та науковій літературі замість українських назв інколи трапляється парний варіант «грецький горіх»/«горіх грецький». **Висновки.** Заміщення питомої української назви *Juglans regia* в україномовних публікаціях російською назвою «грецький горіх» чи «горіх грецький» є невиправданим і потребує очищення наукової мови від такого калькування. У науковій літературі варто розмежовувати українські видові назви *Juglans regia* та назву культури, що різняться порядком слів. В Україні «горіхові» топоніми доволі зрідка етимологічно стосуються волоського горіха, хоча має місце переосмислення назв.

Ключові слова: волоський горіх, грецький горіх, фітонімія, топоніми.

Etymological explorations: walnut (*Juglans regia* L.)

Volodymyr M. Mezhen'skyj✉, Liudmyla O. Mezhen'ska

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine,

e-mail: mez1956@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-3154-1120; ORCID ID 0000-0002-6520-1853

✉ mez1956@ukr.net

Abstract

Aim. The article aims to find out and analyze the origin and use of scientific and folk names of *Juglans regia*, as well as other related proper names. **Methods.** The method of direct analysis and synthesis, historical and logical methods and comparative-historical method were used. **Results.** The Ancient Greeks and Romans called the introduced fruit plant as the Persian nut. Carl Linnaeus established a new genus *Juglans*, instead of *Nux*, which was used by his predecessors. He gave a scientific diagnosis of *Juglans regia*. The Ukrainian name «horikh» (nut) has Proto-Slavic roots. «Voloskyi horikh» (walnut) is the specific Ukrainian name for the crop, and inversion variant of which «Horich voloskyi» or «Horich tsarskyi», as the name corresponds to the author's Latin, are Ukrainian scientific names for this species. In everyday life as well as scientific literature, instead of Ukrainian names, there is sometimes a paired variant «Hretskyi horikht»/«Horikh hretskyi». **Conclusions.** Substitution of the specific Ukrainian name of *Juglans regia* in Ukrainian-language publications by the Russian term is unjustified and requires purification of the scientific language. In the scientific literature, it is necessary to distinguish between the Ukrainian species name *Juglans regia* and the crop name, which differ in word order. In Ukraine, «nut» toponyms are quite rarely etymologically related to walnut, although there is a reinterpretation of the names.

Key words: *Juglans regia*, walnut, phytonymy, toponyms.

Вступ/Introduction. Волоський горіх – *Juglans regia* L. (родина *Juglandaceae*) культивується в Україні майже дві тисячі років, набув значення як плодова культура, лісова порода, фітомеліоративна та декоративна рослина, що вирощується на всій території країни. За останнім переписом садів в Україні нараховується 9,5 млн. дерев волоського горіха (Sadivnytstvo..., 1999). Він є

найважливішою горіховою культурою країни з великим експортним потенціалом, займаючи за показниками виробництва та експорту горіхів провідні позиції в світі та лідируючі в Європі (FAOSTAT, n.d.). Так, в Україні щороку вирощується близько 100 тис. т. горіхів, значна частка яких експортується.

З певних причин поряд з питомою українською назвою волоський горіх/горіх волоський широко вживається назва грецький горіх/горіх грецький. Остання потрапила до Державного реєстру сортів рослин України (Derzhavnyi..., 2020) і через це неабияк впливає на мову і письмо аграріїв. Тому, метою нашого дослідження було з'ясування походження наукових і народних назв *Juglans regia*. Упорядкування української фітонімії та очищення її від русифікаторського впливу сприятиме підвищенню ефективності наукової та господарської діяльності.

Матеріали і методи/Materials and Methodology. Для аналізу вітчизняної та іноземної літератури, що стосується назв *Juglans regia* на різних мовах було застосовано метод прямого аналізу і синтезу, історичний і логічний методи та порівняльно-історичний метод (Semeniuchenko, 2009).

Результати та обговорення/Results and Discussion. У «батька» ботаніки – грецького вченого Тіртама, або Теофраста (Theophrastus, ca. 350 B.C.E./1951), праці якого є першим зведенням в єдину систему різноманітних спостережень і практичних відомостей у царині сільського господарства, описано близько 500 видів рослин, у тому числі близько 50, які стали широко відомими еллінам після східного походу Олександра Македонського. До них належить «перський горіх» – χαρῦα ἢ περσική. Назва скоріше за все пов'язана з країною Карія в Малій Азії, через яку горіх потрапив до Греції. Водночас, первинним значенням може бути ім'я пелазької богині Кар (Кер), від якої походить назва країни. За давньогрецькими переказами дочка царя Діона на ім'я Карія, після смерті була перетворена Діонісієм на дерево волоського горіха.

Згодом, Карл Лінней (Linnaeus, 1753) використав цю назву для найменування спорідненого роду *Carya* L. Вона входить до назв низки таксонів *Juglandaceae* родового і підродового рангу – *Annamocarya*, *Cyclocarya*, *Platycarya*, *Pterocarya*, *Dioscaryon*, *Cardiocaryon*, *Rhysocaryon*, *Trachycaryon*, а також викопних родів *Caryapollenites*, *Juglandicarya*, *Paleoplatycarya* тощо.

Пліній Старший (Pliny the Elder, c.a. 70/1855), описуючи у своїй енциклопедичній «Природничій історії» горіхові культури, свідчить, що волоський горіх потрапив до Греції з Персії, фундук і каштан з Малої Азії, тому греки називали їх за походженням, відповідно, перським горіхом, понтійським

горіхом і сардійським¹ жолудем. Відомі тоді сорти волоського горіха різнилися за міцністю шкаралупи.

Римляни словом *nux* називали також мигдаль, каштан, фундук, але завжди в сполученні з прикметником, що позначав вищеназвані рослини. Самостійне вживання *nux* стосувалося тільки волоського горіха, або *juglans*. Римляни називали волоський горіх також «галльським горіхом» – *nux Gallica*. У даному випадку мова йде не про Галлію (територію сучасної Франції), а про Цизальпійську Галлію – північну Італію, де вирощувався волоський горіх.

Родова назва *Juglans* узята з латинської мови, де *jūglāns*, *jūglāndis* позначає плоди і саме дерево волоського горіха. Назва трапляється у Вергілія, Цицерона, Плінія Старшого, Аврелія Макробія (Dvoretzkij, 1986). Її походження традиційно пояснюють скороченням словосполучення *Jōvis glans*, тобто «Юпітерів жолудь», яка є перекладом грецького виразу Διὸς βάλανος – «жолудь Зевса», що ймовірно стосується їстівного каштану (Lewis, Short, 1891; Hordienko, 1970). Вірогіднішою етимологією назви є утворення її від *juga* (*jugata*) або *juncta glans*, тому що шкаралупа розділяються на дві половинки (Keightley, 1946). Існує інше пояснення назви – «кінчик пеніса Юпітера» за подібністю форми. Зовнішня подібність горіхів до вмісту мошонки породила вираз «горішки» по відношенню до тестикул (Wilson, 2014).

Добираючи родові назви Лінней (Linnaeus, 1753) використовував праці попередників, або створював їх заново. У випадку з волоським горіхом він відмовився від назви *Nux*, яку вживали Каспар Боен (Bauhin, 1596) і Жозеф Турнефор (Tournefort, 1700). Латинська назва *nux* виникла від протоіндо-європейського *knew-*. Від неї походять назви горіха в романо-германських мовах (англійській – *nut*, іспанській – *nogueira*, *nogal*, *nuez*, італійській – *nusco*, *pose*, каталонській – *noguera*, німецькій – *Nuß*, португальській – *noz*, румунській – *nuc*, *nucă*, французькій – *noix*, *noyer* тощо).

Українське слово *горіх* походить від праслов'янського *ogěxъ*, походження якого неясне. Його зіставляють з назвами різних видів горіхів в інших індо-європейських мовах або дієсловом «зв'язувати, розв'язуватися», бо ліщинкові горіхи родять в'язками. Початкове *g* в українській мові вторинне. Прикметник *волоський* утворено від *волох* – «представник романських народів: молдаванин або румун, рідше італієць», похідного від праслов'янського *volxъ* – «романець, представник романських народів», що походить від кельтського етноніма *Volcae* (Melnichuk et al., 1982). Аналогічні назви має волоський горіх у споріднених слов'янських мовах – *orech vlašsky* (словацька), *ořešák vlašský* (чеська),

¹Від назви античного міста Сарди (лідійською Сфарда), столиці Лідії, що розташовувалася поблизу сучасного турецького міста Ізмір.

orzech włoski (польська), *prawa włoska* (верхньолужицька), *валоскі арэх* (білоруська), *волошский орех* (російська). Назва традиційно трактується, як така, що вказує на безпосередню інтродукцію волоського горіха з сусідньої Волощини (Валахії), але враховуючи те, що аналогічну назву рослина має в німецькій мові, вона могла бути запозичена з неї. Давньоримську садівничу культуру спочатку перейняли германці, а потім від них західні слов'яни. Тому назва волоського горіха може бути запозиченою через чеське і польське посередництво, так само як назви інших плодових культур (Mezhenskyj, Mezhenska, 2015). Схожі назви для волоського горіха мають народи, що межували з Римською імперією – германці і слов'яни (Zhilin, 1980). Німецька й англійська назви волоського горіха, відповідно *walnuss* і *walnut* означають «іноземні горіхи», тобто завезені з чужини, від кельтів та романців. В англійській мові спеціально для вирізнення саме *Juglans regia* застосовують назву *Persian walnut* – «перський горіх», тобто «горіх, що походить з Персії» – давньої назви Ірану, а американці, щоб відрізнити його від місцевих видів називають *English walnut* – «англійський горіх», тобто «горіх, що завезений з Англії». Зимостійкі горіхи, завезені до Північної Америки з України, там називають *Carpathian walnut* (Hordienko, 1979). Фрідріх Алефельд (Alefeld, 1861) запропонував установити рід *Wallia*, виокремивши в нього деякі види *Juglans*. Назву новому роду він дав на честь короля вестготів Валлія, добираючи її за співзвучністю до англійської і німецької назв волоського горіха.

Філологічні аспекти назв волоського горіха дають змогу розплутати історію його окультурювання. Альфонс Декандоль (Candolle, 1885), досліджуючи місця виникнення культурних рослин, залучав комплекс даних, в тому числі філологічних, що стосувалися назв рослин на різних мовах. Але у випадку з волоським горіхом, що має безліч назв у античних народів, походження його з гірських районів центральної Азії не викликало сумнів і не потребувало лінгвістичної підтримки. Нині поєднання сучасного генетичного аналізу з етно-лінгвістичними даними дає змогу з'ясувати шляхи розсіювання волоського горіха уздовж давніх торговельних маршрутів. Доведено, що етно-лінгвістичні бар'єри вплинули на генетичну структуру автохтонних популяцій *Juglans regia* в Азії (Pollegioni et al., 2015).

Китайська назва волоського горіха *Hú táo* 胡桃 означає «бросквина народу Ху». Згаданий народ ху був конфедерацією азійських кочових народів, відомих як хунну. Хунну проживали також у Сіньцзяні, через який волоський горіх потрапив до тогочасного ханьського Китаю. Подібність плодів волоського

горіха до бросквини була підмічена й європейцями, які дали нектарині назву *nucipersica* – «горіхова бросквина».

Схожість назв волоського горіха в багатьох тюркських мовах пов'язана з їхнім походженням від спільного прототюркського кореня **jAngak*. Мовна спільність могла сприяти перемішуванню генофонду *Juglans regia* та його поширенню за межі природного ареалу уздовж Шовкового шляху, незважаючи на суттєві фізичні перешкоди у вигляді гірських хребтів та пустель. У групі індоєвропейських мов Центральної Азії назви волоського горіха пов'язано з давньоперським словом *dawz*, етимологія якого вказує на «щось сховане в шкаралупі». Є підстави вважати, що поширення волоського горіха торгівельними шляхами між Західною і Центральною Азією розпочалося в епоху Ахеменідів. На просторі поширення кореня *dawz* відмічено генетичну близькість популяцій волоського горіха. Контакти між спорідненими народами сприяли потоку генів між віддаленими популяціями волоського горіха незважаючи на фізичні бар'єри у вигляді гір та пустель (Pollegioni et al., 2015).

У найдавніших українських літературних джерелах *Juglans regia* відомий саме під назвою *волоський* з кінця XVI століття (рис. 1).

Орѣхъ волоській, Juglans regia.
XVI. Меду пресные листици, орѣхи волоськіе
сухие и чорныя въ меду Арх. ЮЗР. I, I, 362
(1593).
XVII. Отъ бочки орѣховъ волоськихъ по
грошей два (мыта) Ак. ЗР. IV, 250 (1606).
XVIII. Купилося... орѣховъ волоськихъ
14 тысячъ Вас. 36. Мат. Лівоб. Укр. 75
(1721).

Рисунок 1. Згадування *Juglans regia* – волоського горіха в найдавніших українських літературних джерелах (Тумченко, 1930/1985)

Figure 1. Mention of *Juglans regia*, walnut ("voloskyi orekh") in the oldest Ukrainian literary sources (Tymchenko, 1930/1985)

У словнику «Лексикон латинський» (Nimchuk, 1973) наводиться «*iuglans* = орѣхъ яли(н)ски(й)», з приміткою редактора, що останнє слово повинно правильно писатися «итали(й)скы(й)» і в паралельному до нього «Лексиконі словено-латинському» (Nimchuk, 1973) – «орѣхъ волоській» = *Juglans*. Ці рукописні лексикони середини XVII сторіччя відображають тогочасну церковно-слов'янську та українську лексику. Важливо, що вони наводять пару «італій-

ський = волоський», підкреслюючи походження горіха з Апеннін, бо зазвичай «волоський» трактують як такий, що пов'язаний безпосередньо з Валахією.

У російських писемних пам'ятках XVI–XVII ст. *Juglans regia* згадується як «орѣх обычный», «грѣцкой орѣх», «орѣх грѣцкий», «орѣх нѣмецкий» (Smirnov, 1987). Як «грецький орѣхъ» його позначено в словнику церковно-слов'янської і російської мови (Slovar..., 1847). Через переважне вирощування волоського горіха на теренах України і відповідний вплив української мови, в російських публікаціях позаминулого сторіччя щодо Криму він постає саме як «волошский орех» (Kerpen, 1837; Fedorov, 1855). Наприкінці XIX–початку XX сторіччя в російськомовній літературі застосовували обидві назви – «волошский орех»² і «грецкий орех», з переважанням першої (Kondaraki, 1873, 1875; Gomilevskij, 1882, 1886, 1893, 1894, 1915; Dzhanashvili, 1894; Dzyubin, 1896; Bibilashvili, 1901; Varene..., 1890; Uskorenie..., 1899; Maloroslost..., 1902; Obrezka..., 1903; Posev..., 1903; Chudinov, 1910; Simirenko, 1912). Остання назва пов'язана зі старослов'янським *грѣкъ* (грек), *грѣцьскыи* (грецький) У російській мові прикметник *греческий* має книжне походження, тоді як у формі *грецкий* він є запозиченням з української мови для позначення низки предметів – «грецкое вино, грецкая губка, грецкий орех» (Vasmer, 1950/1986). Староукраїнські джерела XV століття містять назви «грецькыи квас», щодо вина та «греческий закон», щодо православного віросповідання. Прикметник «волоскы» тоді позначав реалії, що стосувалися Молдовського князівства (Humetska & Kernyskyi, 1977). Олександр Чудинов (Chudinov, 1910) вважав слова «грецкий, греческий орех, волошский орех» іноземними для російської мови. Цікаво, що Карл Габліц (Hablits, 1785), який першим описав природу Тавриди, застосовував назву волоський («воложский») горіх до ліщини, а до волоського горіха – «грецкий» горіх. Наприкінці XIX сторіччя назва «грецкий орешник» пропонувалася як родова для *Juglans* (Shmalgausen, 1886, 1897). Російські ботаніки, автори відповідних розділів монументальних видань «Культурної флори СРСР» (Smolyaninova, 1936) і «Флори СРСР» (Nekrasova, 1936), добираючи видову назву для *Juglans regia* надали перевагу назві «грецкий орех», що визначило застосування саме цього терміну в подальших російськомовних виданнях.

Натомість в українській мові вживання прикметника «грецький», якщо йдеться про *Juglans regia*, вважається неправильним (Voloshchak, 2003). Понад двадцять українських словників XIX–XX століть, що реєструють назви рослин, наводять «горіх (оріх) волоський» і тільки два зросійщених, виданих за часів Радянської влади, коли офіційна політика полягала в приведенні національної

² Трапляється написання також як "волохский", "воложский", "волосский", "волоцкий".

термінології у відповідність до російської, вказують назву «горіх грецький», яка згадується ще в одному словнику, як діалектна (Kobiv, 2004). На жаль, російська назва виду потрапила до Державного реєстру сортів рослин України (Derzhavnyi..., 2020), де сорти *Juglans regia* реєструються під чужоземною видовою назвою. Крім того, деякі сорти волоського горіха зареєстровано під викривленими зрусифікованими назвами.

Так, 'Курзим', назву якого утворено від сполучення слів «китицевий, урожайний, зимостійкий», перекручено в 'Курзім'. Сорт, який названо на честь Івана Кочерженка, повинен мати назву 'Пам'яті Кочерженка', але його зареєстровано з іншим написанням, як 'Пам'яті Кочерженко'.

Джерелом назв таксонів для укладачів Державного реєстру послугувало останнє видання визначника рослин України, в якому Світлана Морозюк (Morozuk, 1987) без застережень використала російську назву *Juglans regia*. У попередніх працях українських ботаніків другої половини минулого століття, таких як «Флора УРСР» і «Визначник рослин УРСР», до української назви *Juglans regia* спочатку була додана російська як синонімічна (Lonachevskyi & Kotov, 1952; Kotov, 1965), а згодом унаслідок послідовної деукраїнізації української номенклатури визначник взагалі було видано російською мовою (Kobiv, 2004) із заміщенням української назви волоського горіха російською.

Нині, в XXI столітті в процесі впорядкування української ботанічної номенклатури намітилися дві тенденції, які умовно можна назвати «національною» і «інтернаціональною». Прихильники першої вважають, що українську ботанічну номенклатуру варто формувати на основі народних, національних назв, тоді видовою назвою *Juglans regia* є *горіх волоський* (Kobiv, 2004). Інші ботаніки перспективним напрямком вважають приведення українських назв до якомога більшої відповідності з авторською латиною, наводячи наукову українську назву *Juglans regia* як *горіх царський* (Zyman et al., 2008). Деякі фахівці не помічають різниці між назвами *горіх волоський* і *волоський горіх*. Якщо перша назва зі зворотнім порядком слів є видовою назвою, в якій родова назва передує видовому епітету, то друга назва – це назва культури з властивим українській літературній мові прямим порядком слів. Поважні філологічні словники, хоч позаминулого століття (Umanets & Spilka, 1893), хоч академічні радянської доби (Kirichenko, 1953; Holovashchuk, 1960; Dotzenko & Yurchuk, 1971) однозначно трактують *волоський горіх* як українську назву культури, російським відповідником якої є *грецький орех*. Науковці-природознавці також дотримуються назви культивованого горіхового дерева – *волоський горіх*, що відображено у вагомих працях, присвячених цій культурі (Sandberg, 1933; Lohhinov & Shchepotiev; Polishchuk, 1959; Hehelskyi, 1979).

Деякі топоніми в Україні пов'язано з горіхами. Це, зокрема, села *Горіхівка* (Бобринецький р-н, Кіровоградська обл.), *Горіхове* (Коростишівський р-н, Житомирська обл.), *Горіхове* (Харківський р-н, Харківська обл.), *Горіхове* (Покровський р-н, Донецька обл.), *Оріхівка* і *Новооріхівка* (Лубенський р-н., Полтавська обл.), *Оріхівка* (Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл.), *Оріхівка* (Болградський р-н, Одеська обл.), *Оріхуватка* (Слов'янський р-н, Донецька обл.), *Оріхівка* і *Верхня Оріхівка* (Лутугинський р-н, Луганська обл.), балка *Горіхова* (Донецька і Дніпропетровська обл.), річка *Оріховатка*, чи *Горіхова* (Житомирська і Вінницька обл.), річка *Горіхуватка/Оріхуватка* (м. Київ). У Запорізькій обл. є місто *Оріхів* і річка *Балка Оріхова*, на Донбасі та інших регіонах декілька річок з назвами *Оріхівка* та *Оріхова* (Shvets et al., 1957; Zhelezniak et al., 1979). На річці *Фундикли* в Білогірському районі Криму розташовувалися селища *Юкари-Финдикли* (тепер *Верхні Орішники*) і *Ашати-Финдикли* (*Нижні Орішники*). Не завжди можна точно з'ясувати походження цих назв – від ліщини чи, можливо, в деяких випадках від волоського горіха, а інколи від чилима, водяного горіха. Якщо кримські *Финдикли* і *Фундикли* безумовно пов'язані з *Corylus*, то *Оріхівка* з Болградського району є переназваною болгарською колонією *Пандаклія* (*Фундуклі*). Її було засновано переселенцями з іншого села з такою ж назвою. Унаслідок переосмислювання слова "оріх", походження назви стали пов'язувати з волоськими горіхами, зображення яких розмістили на сільському гербі і прапорі.

У Закарпатті тече *Волоський Потік*. Там же є урочище *Волоський*. Засвідчено оронім *Волоська* (Габорах, 2008). Назви сіл *Волоське* (Дніпровський р-н, Днепропетровська обл.), *Волоське* (Деражнянський р-н, Хмельницька обл.), зупинного пункту *Волоське* (Жмеринська дирекція Південно-Західної залізниці), річки *Волоська Балаклійка* і села *Волоська Балаклія* та *Волохів Яр* (Харківська обл.), річок *Волоська* (притока Безіменної та притока Широкої, Донецька обл.) пов'язано, скоріш за все, з волохами (Luchuk, 2014) та опосередковано з *Juglans regia*, що потребує окремого з'ясування в кожному конкретному випадку. Так, село *Волоське* на Січеславщині засновано волохами, натяк на яких відображають пастушачі посохи та волоський горіх на сільському гербі та прапорі. Нині назва села набула нового значення, як пов'язана безпосередньо з вирощуванням волоського горіха, який став важливим годувальником багатьох мешканців. У селі навіть встановлено пам'ятник волоському горіхові. Особливу етимологію має київська вулиця *Волоська*, пов'язана з богом Волосом (Велесом) (Zhelyezniak, 2014). Натомість назва села *Бір-Джевіс*, яке увійшло до складу Ялти, безпосередньо стосується волоського горіха, який

культивували в цій місцевості. Переклад назви «один волоський горіх» може свідчити, що етимологія назви села пов'язана з наявністю там примітного осібного горіхового дерева.

Висновки/Conclusions. В Україні «горіхові» топоніми доволі рідко етимологічно стосуються волоського горіха, хоча має місце переосмислення назв; частіше вони пов'язані з ліщиною, чилимом, переселенцями-волохами чи власними іменами людей та богів. Заміщення питомої української назви *Juglans regia* «волоський горіх» в україномовних публікаціях зросійщеною назвою «грецький горіх» є невиправданим і потребує очищення наукової мови. У науковій літературі варто розмежовувати українські видові назви *Juglans regia* та назву культури, що різняться порядком слів.

Список посилань/References

- Alefeld, F. (1861). Ueber *Juglans* L. *Bonplandia*. 9, 334–338.
- Bauhin, C. (1596). *Pinax theatri botanici*. Basel: Regis.
- Bibilashvili, V. Ya. (1901). Neskolkо slov о voloshskom orekhe (*Juglans regia*) [A few words about the walnut (*Juglans regia*)]. *Kavkazskoe selskoe khozyajstvo*. 8(404), 646–647. (in Russian).
- Candolle, A. de. (1885). *Origin of Cultivated Plants*. New York: D. Appleton. Retrieved 19 February 2015. (First edition in French) <https://doi.org/10.5962/bhl.title.29067>.
- Chudinov, A. N. (1910). *Slovar inostrannykh slov, voshedshikh v sostav russkogo yazyka* [Dictionary of foreign words included in the composition of the Russian language] (3rd ed.). Sankt-Peterburg: Gubinskij. (in Russian).
- Derzhavnyi reiestr sortov roslyn, prydatnykh dlia poshyrennia v Ukraini na 2020 r. [State Register of Plant Varieties Suitable for Dissemination in Ukraine in 2020]. Retrieved from <http://sops.gov.ua/reestr-sortiv-roslin>. (in Ukrainian).
- Dotzenko, P. P., & Yurchuk, L. A. (Eds). (1971). *Slovyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language] (Vol. 2). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
- Dvoretzkij, I. Kh. (1986). *Latinsko-russkij slovar* [Latin-Russian dictionary]. Moskva: Russkij yazyk. (in Russian).
- Dzhanashvili, M. (1894). Voloshskiy orekh i ego kultura [Walnut and its culture]. *Kavkazskoe selskoe khozyajstvo*. 1(48), 810–812. (in Russian).
- Dzyubin, M. A. (1896). *O plodovodstve d Krymu: istoriko-statisticheskij ocherk* [About fruit growing in Crimea: historical and statistical essay]. Sankt-Peterburg: Stasyulevich. (in Russian).
- FAOSTAT (n.d.). *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>.
- Fedorov, F. A. (1855). *Krym, s Sevastopolem, Balaklavoyu s drugimi gorodami* [Crimea, with Sevastopol, Balaklava and other cities]. Sankt-Peterburg: Vejmar. (in Russian).
- Gomilevskij, V. I. (1882). Gretzkij ili volozhskij orekh (*Juglans regia* DC.) ego polza i razvedenie [Walnut (*Juglans regia* DC.): Its benefits and cultivation]. *Zapiski imperatorskogo obshchestva selskogo khozyaistva yuzhnoj Rossii*. 9, 528–538. (in Russian).

Gomilevskij, V. I. (1886). O razmnzhenii gretskogo ili voloshskogo orekha posredstvom privivki [About the reproduction of walnut or voloshsky walnut through grafting]. *Otchety i trudy Odesskogo otdeleniya ivperatorskigo Rossijskogo obshchestva sadovodstva za 1885 g* 62–67. (in Russian).

Gomilevskij, V. I. (1893). Gretzkij ili volozhskij orekh. *Vestnik sadovodstva, plodovodstva i ogorodnichestva*. 34(11), 527–535. (in Russian).

Gomilevskij, V. I. (1894). Gretzkij ili volozhskij orekh. Issledovaniya prirody i kultury e'togo dereva [Walnut: Studies of the nature and culture of this tree]. *Zapiski imperatorskogo obshchestva selskogo khozyaistva yuzhnoj Rossii*. 3, 1–24; 4, 50–65. (in Russian).

Gomilevskij, V. I. (1915). *Gretzkij ili volozhskij orekh (Juglans regia DC.)* [Walnut (*Juglans regia* DC.)]. Postov-na-Donu: Postovskoe obshchestvo sadovodstva. (in Russian).

Hablits, K. I. (1785). *Fizicheskoe opisanie Tavrycheskoj oblasti po eia mestopolozheniyu, y po vsem trem tsarstvam pryrody* [A physical description of the Tauride region by its location, and by all three kingdoms of nature]. Sankt-Peterburg: Veitbrekht. (in Russian).

Haborak, M. (2008). *Nazvy hir i polonyn: slovnyk-dovidnyk* [Names of mountains and valleys] (2nd ed.). Ivano-Frankivsk: Misto NV. (in Ukrainian)

Hehelskyi, N. (1979). Voloskyi horikh [Walnut] In *Ukrainska radianska entsyklopediia* (2nd ed., Vol. 3). Kyiv: Holovna redaktsiia Ukrainskoi radianskoi entsiklopedii. (in Ukrainian).

Holovashchuk, S. I. (Ed.). (1960). *Rusko-ukrainskij slovar* [Russian-Ukrainian dictionary] (Vol. 1). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Hordienko, G. (1970). *Istoriia kulturnykh roslyn* [History of cultivated plants]. Munich: Ukrainisches Technisch-Wirtschaftliches Institut. (in Ukrainian).

Humetska, L. L., & Kernytskyi, I. M. (Eds). *Slovnyk staroukrainskoi movy XIV–XV st.* (1977). [Dictionary of the Old Ukrainian language of the XIV-XV centuries] (Vol. 1). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Keightley, T. (1846). *Notes on the Bucolics and Georgics of Virgil*. London: Whittaker.

Keppen, P. (1837). *Kremskij sbornik. O drevnostyakh Yuzhnogo berega Kryma i gor Tavrycheskikh* [Crimean collection. On the Antiquities of the Southern Coast of Crimea and the Tauride Mountains]. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo imperatorskoj Akademii nauk. (in Russian).

Kirichenko, I. N. (Ed.). (1953). *Ukrainsko-rosiiskyi slovnyk* [Ukrainian-Russian dictionary]. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. (in Ukrainian).

Kobiv, Yu. (2004). *Slovnyk ukrainskykh naukovykh i narodnykh nazv sudynnykh roslyn* [Dictionary of Ukrainian scientific and folk names of vascular plants]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Kondaraki, V. Kh. (1873). *Universalnoe opisanie Kryma* [Universal description of Crimea] (Vol. 1). Nilolaev: Kraevskij. (in Russian).

Kondaraki, V. Kh. (1875). *Universalnoe opisanie Kryma* [Universal description of Crimea] (Vol. 6). Sankt-Peterburg: Villing. (in Russian).

Kotov, M. I. (1965). Rodyna horikhovi – *Juglandaceae* [Walnut family – *Juglandaceae*] In M. I. Kotov (Ed.), *Vyznachnyk roslyn URSSR*, pp. 195–196. Kyiv: Urozhai. (in Ukrainian).

Lewis, C. T., & Short, C. A new Latin Dictionary. New York: Harper & Brathers; Oxford: Clarendon Press, 1891. 2019 p.

Linnaeus, C. (1753). *Species plantarum*. Stockholm: L. Salvius.

Lohhinov, B. Y., & Shchepotiev, F. L. (1948). *Voloskyi horikh* [Walnut]. Kharkiv; Kyiv: Derzhsilhospvydav URSSR. (in Ukrainian).

Lonachevskiy, O. O., & Kotov, M. I. (1952). Rodyna Horikhovi – *Juglandaceae* Lindl. [Walnut family *Juglandaceae* Lindl.] In M. I. Kotov (Ed.) *Flora URSS* (Vol. 4), pp. 86–93. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSS. (in Ukrainian).

Luchyk, V. V. (2014). *Etymologichnyi slovnyk toponimiv Ukrainy* [Etymological dictionary of toponyms of Ukraine]. Kyiv: Akademiia. (in Ukrainian)

Maloroslost voloshskogo orekha v Kazatine (1902). [Walnut stunting in Cazatin] *Plodovodstvo*, 540. (in Russian).

Melnichuk, O. S., Bilodid, I. K., Kolomiets, V. T., Tkachenko, O. B. (Eds.) (1982) *Etymologichnyi slovnyk ukraïnskoi movy* [Etymological dictionary of Ukrainian language] (Vol. 1). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2015). *Formuvannia koleksii ta udoskonalennia metodiv doboru netradytsiïnykh plodovykh i dekoratyvnykh kultur* [Formation of the collection and improvement of plant breeding methods of rare fruit and ornamental crops]. Kyiv: Komprint. (in Ukrainian).

Morozyuk, S. S. (1987). Semeistvo Orekhovye (Horikhovi) – *Juglandaceae* [Walnut family – *Juglandaceae*] In Yu. N. Prokudin, D. N. Dobrochaeva, B. V. Zaverukha, V. V. Protopopova, V. I. Chopik, L. I. Kritskaya (Eds). *Opredelitel vycshikh rastenij Ukrainy*, 63–64. Kiev: Naukova dumka (in Russian).

Nekrasova, V. L. (1936). *Orekh – Juglans L.* [Walnut – *Juglans L.*]. In V. L. Komarov (Ed.) *Flora SSSR* (Vol. 5), 248–252. Moskva; Leningrad: Izdatelstvo AN SSSR (in Russian).

Nimchuk, V. V. (Ed.). (1973). *Leksikon latynskiy Ye. Slavynetskoho: Leksikon sloveno-latynskiy Ye. Slavynetskoho ta A. Koretskoho-Satanovskoho* [Latin lexicon by E. Slavynetsky: Slovenian-Latin lexicon by E. Slavynetsky and A. Koretsky-Satanovsky]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Obrezka voloshskogo orekha (1903) [Trimming walnut]. *Plodovodstvo*, 1053. (in Russian)

Pliny the Elder (1855). *The Natural History*. (J. Bostock, H. T. Riley, Trans. and eds; G. R. Crane, Chief ed.). Taylor & Francis; Tufts University: Perseus Digital Library. Retrieved 24 May 2009. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Plin.+Nat.+toc&redirect=true> (Original work published ca. 70).

Polishchuk, L. K. (1959). *Voloskyi horikh na Ukraini* [Walnut in Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo Kyivskoho universitetu. (in Ukrainian).

Pollegioni, P., Woeste, K. E., Chiocchini, F., Del Lungo, S., Olimpieri, I., Tortolano, V., Clark, J., Hemery, G. E., Mapelli, S., & Malvolti, M. E. (2015). Ancient humans influenced the current spatial genetic structure of common walnut populations in Asia // *PLoS One*. 10(9), e0135980.

Posev voloshskogo orekha (1903) [Sowing walnut]. *Plodovodstvo*, 250. (in Russian).

Sadivnytstvo, vynohradarstvo ta kheliarstvo v Ukraini [Horticulture, viticulture and hop growing in Ukraine]. Kyiv: Derzhanvyi komitet statystyky Ukrainy, 1999. 213 p. (in Ukrainian).

Sandberg, V. (1933). *Voloskyi horikh* [Walnut]. Kharkiv; Kyiv: Derzhsilhospvydav URSS. (in Ukrainian).

Semeniuchenko, O. V. (2009). Osoblyvosti etymologichnoho metodu v hermenevtytsi [Features of the etymological method in hermeneutics]. *Kultura i suchasnist*. 2, 43–49.

Shmalgausen, I. (1886). *Flora Yugozapadnoj Rossii* [Flora of Southwest Russia]. Kiev: Kulzhenko. (in Russian).

Shmalgausen, I. (1897). *Flora Srednej i Yuzhnoj Rossii, Kryma i Severnogo Kavkaza* [Flora of Central and South Russia, Crimea and North Caucasus] (Vol. 2). Kiev: Kushnarev. (in Russian).

- Shvets, H. I., Drozd, N. I., & Levchenko, S. P. (1957). *Katalog richok Ukrainy* [Catalog of rivers of Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo AN USSR. (in Ukrainian).
- Simirenko, L. P. (1912). *Krymskoe promyshlennoe sadovodstvo* [Crimean industrial horticulture] (Vol. 1). Moskva: Kushnerev. (in Russian).
- Smirnov, O. I. (Ed.). (1987). *Slovar russkogo yazyka XI–XVII vv.* [Dictionary of the Russian language of the 11th–17th centuries] (Issue 13). Moskva: Nauka. (in Russian).
- Slovar tserkovno-slavyanskogo i russkogo yazyka* (1847). [Dictionary of Church Slavonic and Russian] (Vol. 1). Sankt-Peterburg: Imperatorskaya Academia nauk. (in Russian).
- Slovyk botanichnoi nomenklatury (Proiekt)*. (1928). [Dictionary of botanical nomenclature (Project)]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. (in Ukrainian)
- Smolyaninova, L. A. (1936). Orekh gretsij [Walnut] In E. V. Vulf, N. G. Dudar (Eds). *Kulturnaya flora SSSR* (Vol. 17), pp. 37–99. Moskva; Leningrad: Gosselkhozizdat. (in Russian).
- Sokolov, V. Ya. (1959). *Juglandaceae* Lindl. – Orekhovye [*Juglandaceae* Lindl. – Walnuts] In V. Ya. Sokolov (Ed.) *Derevyas i kustarhiki SSSR* (Vol. 2), pp. 221–263. Moskva; Leningrad: Izdatelstvo AN SSSR. (in Russian).
- Theophrastus (1951). *Issledovanie o rasteniiakh* [Enquiry into Plants] (M. E. Sergienko, Trans.). Moskva: Izdatelstvo AN SSSR (Original work published ca. 350 B.C.E.) (in Russian).
- Tournefort, J. P. (1700). *Institutiones rei herbariae* (Vol. 1). Paris: Typographia Regia.
- Tymchenko, J. (ed.). (1985). *Istorychnyj slovyk ukrajins'koho jazyka* [Historical dictionary of the Ukrainian language] (Vol. 1). München: Sagner. (Original book published 1930). (in Ukrainian).
- Umanets, M., & Spilka, A. (1893). *Slovar rosiisko-ukrainskyi* [Russian-Ukrainian dictionary] (Vol. 1). Lviv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. (in Ukrainian).
- Uskorenie plodonosheniya voloshdkikh orekhov. (1899). [Speeding up fruiting of walnuts]. *Plodovodstvo*, 242. (in Russian).
- Varene iz volosslogo orekha (*Juglans regia*) (1890). [Walnut jam]. *Selskij khozyain*. 25, 430. (in Russian).
- Vasmer, M. von. (1986). *Etymologicheskij slovar russkogo yazyka* [Etymological dictionary of the Russian language] (O. N. Trubachev, Trans.) (2nd ed.). Moskva: Progress. (Original work published 1950 in Germany). (in Russian).
- Voloshchak, M. (2003). *Netravylno – pravylno: Dovidnyk z ukrainskogo slovovzhivannia*. [Wrong – correct: Handbook of Ukrainian word usage]. Kyiv: Prosvita. (in Ukrainian).
- Wilson, L. A. (2014 June 20). The giving walnut. *Journal Wild Culture*. URL: <https://www.wildculture.com/article/giving-walnut/1399>.
- Zhelezniak, I. M. Korepanova, A. P. Masenko, L. T., Nepokupnyi, A. P., Nimchuk, V. V., Otin, Ie. S. ... Tsiluiko, K. K. (1979) *Slovyk hidronimiv Ukrainy* [Dictionary of hydronyms of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
- Zheliezniak, I. M. (2014). *Kyivskyi toponimikon* [Kyiv toponymicon]. Kyiv: Kyi. (in Ukrainian).
- Zhilin, S G. (1980). Semejstvo orekhovye (*Juglandaceae*) [Family *Juglandaceae*] In Al. A. Fedorov (Ed.). *Zhizn rastenij* (Vol. 5, part 1), pp. 330–342. Moskva: Prosveshchenie. (in Russian).
- Zyman, S. M., Didukh, Ya. P., Grodzynskyi, D. M., Fedoronchuk, M. M., & Bulakh, O. V. (2008). *Trumovnyi slochnuk nazb sudynnykh roslyn flory Ukrainy* [Trilingual dictionary of names of vascular plants in the flora of Ukraine] Kyiv: Fitosociocentr. (in Ukrainian).